

Юрій ОРЛОВ,

доктор юридичних наук, професор,
завідувач кафедри кримінального права і кримінології
навчально-наукового інституту № 1 (підготовки фахівців
для органів досудового розслідування Національної поліції
України)
Харківського національного університету внутрішніх справ
м. Харків, Україна
ORCID: <https://orcid.org/0000-0003-1981-0794>
e-mail: orlov1284@ukr.net

DOI: <https://doi.org/10.32620/pls.2025.8.28>

ШИРОКОМАСШТАБНІСТЬ ЯК ОЗНАКА СКЛАДІВ ЗЛОЧИНІВ ПРОТИ ЛЮДЯНОСТІ: ПРОБЛЕМИ ВИЗНАЧЕННЯ

Анотація: тези доповіді присвячені розкриттю змісту такої ознаки складів злочинів проти людяності як широкомасштабність нападу на цивільне населення. Доведено, що вона проявляється у відносно великій кількості потерпілих та/або великій кількості атак, актів переслідування. Зазначені аспекти широкомасштабності можуть фіксуватися як відокремлено, так і у їх сукупності. Юридично важливою є кількість атак та/або кількість їх жертв, та/або географічний масштаб нападу. Вимагається, щоб окремий злочин був прикладом повторення подібних злочинів або частиною низки таких злочинів (поширена практика).

Ключові слова: злочини проти людяності, склад злочину, контекстуальний елемент, напад на цивільне населення, широкомасштабність.

Триваюча російська збройна агресія ставить на порядок денний нові виклики у сфері формування та реалізації кримінально-правової політики як відповідь на масові порушення прав людини. Однією зі складових таких викликів є формування адекватної правозастосовної практики як реакції на злочини проти людяності, що були криміналізовані в Україні у жовтні 2024 року. Новий склад злочину, відсутність досвіду його застосування зумовлюють запит органів досудового розслідування на наукове тлумачення окремих його юридичних ознак. Серед таких – широкомасштабність нападу на цивільне населення.

Широкомасштабність як ознака контекстуального елементу злочинів проти людяності вказує на кількісний вимір нападів на цивільне населення та проявляється у відносно великій кількості потерпілих та/або великій кількості атак, актів переслідування. Ці складові ознаки широкомасштабності можуть проявлятися як відокремлено (наприклад, акт винищення може бути одним, але триваючим й спрямованим проти відносно великої кількості населення міста, району тощо), так і у їх сукупності (значна кількість потерпілих як результат значної кількості атак, що проявляється, зокрема й у випадку численних нападів на цивільне населення у Херсонській, Запорізькій та інших областях з використанням FPV-дронів).

Корисно звернути увагу на те, що Палати досудового розслідування МКС у справах «Прокурор проти Катанги та Нгуджоло» і «Прокурор проти Гбагбо» заявили, що широкомасштабність означає масштабний характер нападу та кількість осіб, проти яких було спрямовано напад («Прокурор проти Катанги та Нгуджоло», ICC PT. Ch. I, ICC-01/04-01/07-717, Рішення про підтвердження звинувачень, 30 вересня 2008 р., пункт 394; «Прокурор проти Гбагбо», ICC PT. Ch. I, Рішення про підтвердження звинувачень проти Лорана Гбагбо, ICC-02/11-01/11-656-Red, 12 червня 2014 р., пункт 222) [1; 2; 3, р. 33]. Палата досудового розслідування у справі «Прокурор проти Бемби» деталізувала цей підхід, заявивши, що широкомасштабність означає масштабний характер нападу, який має бути масовим, частим, здійснюваним колективно зі значною серйозністю та спрямованим проти безлічі жертв («Прокурор проти Бемби», ICC PT. Ch. II, ICC-01/05-01/08-424, Рішення відповідно до ст. 61(7)(а) та (б) Римського статуту щодо обвинувачень Прокурора проти Жан-П'єра Бемби Гомбо, 15 червня 2009 року, пункт 83, з посиланням на «Прокурор проти Акайєсу», ICTR-96-4, ICTRT. Ch., 2 вересня 1998 року, пункт 580) [4; 3, р. 33].

Палати попереднього розгляду МКС справ Бемби, Катанги та Нгуджоло також дійшли висновку, що широкомасштабний напад

передбачає напад, здійснений на великій географічній території, або напад у невеликій географічній території, спрямований проти великої кількості цивільних осіб («Прокурор проти Бемби», МКС, Розділ II, МКС-01/05-01/08-424, Рішення відповідно до статті 61(7)(а) та (b) Римського статуту щодо звинувачень Прокурора проти Жан-П'єра Бемби Гомбо, 15 червня 2009 р., пункт 83; «Прокурор проти Катанги та Нгуджоло», МКС, Розділ I, МКС-01/04-01/07-717, Рішення про підтвердження звинувачень, 30 вересня 2008 р., пункт 395) [1; 2; 4].

Таким чином, основними факторами, що враховуються при визначенні об'єктивної наявності чи відсутності ознаки широкомасштабності нападу на цивільне населення є: кількість атак та/або кількість їх жертв, та/або географічний масштаб нападу [3, р. 33]. Також вимагається, щоб окремий злочин був прикладом повторення подібних злочинів або частиною низки таких злочинів (поширена практика).

Однак це не обов'язково означає, що окремий акт, який становить злочин проти людяності (вбивство, катування, зґвалтування, переслідування тощо), має повторюватись у часі та просторі або, іншими словами, той самий злочин має вчинятися у великих масштабах. Достатньо, щоб основний злочин (вбивство, катування, переслідування тощо) був частиною масового нападу на цивільне населення, незалежно від того, якої форму набуло таке широкомасштабне насильство [5, с. 193]. Лише напад, а не окремі дії злочинця, повинен бути широкомасштабним або систематичним [5, с. 193].

Аналіз відкритих даних щодо кількості (імовірно, декілька сотень фактів) російських атак з використанням FPV-дронів на цивільне населення, кількість потерпілих осіб (приблизно відповідає кількості атак, але в ході розслідування варто їх чітко ідентифікувати, визначити), їх значне територіальне поширення, географічне охоплення (м. Херсон, окремі райони Херсонської та Запорізької областей), а також їх поєднання (комбінація) з атаками на цивільне населення з використанням артилерійського озброєння, бомбових ударів (зокрема, по мосту через р. Кошова, що з'єднує основну частину м. Херсона з мікрорайоном Корабел, імовірно з метою схилання цивільного населення залишити місця свого проживання¹) дає підстави для висновку про наявність в діяннях винних осіб ознаки

широкомасштабності нападу на цивільне населення.

Бібліографічні посилання

1. Prosecutor v. Katanga and Ngudjolo, ICC PT. Ch. I, ICC-01/04-01/07-717, Decision on the Confirmation of Charges, 30 September 2008.

2. Prosecutor v. Gbagbo, ICC PT. Ch. I, Decision on the Confirmation of Charges against Laurent Gbagbo, ICC-02/11-01/11-656-Red, 12 June 2014.

3. Klamberg M. Commentary on the Law of the International Criminal. Torkel Opsahl Academic EPublisher Brussels, 2017. URL: https://www.academia.edu/37731324/Commentary_on_the_Law_of_the_International_Criminal_Court.

4. Prosecutor v. Bemba, ICC PT. Ch. II, ICC-01/05-01/08-424, Decision Pursuant to Article 61(7)(a) and (b) of the Rome Statute on the Charges of the Prosecutor Against Jean-Pierre Bemba Gombo, 15 June 2009.

5. Міжнародне кримінальне право Кассезе / А. Кассезе, П. Гаєта, Л. Бейґ, М. Фен, К. Госнелл, А. Вайтінґ ; пер. з англ. М. Городиловська. Львів : Літопис, 2025. 625 с.

Y. Orlov

Large scale as a characteristic of components of crimes against humanity: definition problems.

Abstract: the theses of the report are devoted to revealing the content of such a characteristic of the components of crimes against humanity as the widespread attack on the civilian population. It has been proven that it manifests itself in a relatively large number of victims and/or a large number of attacks, acts of persecution. The indicated aspects of large scale can be recorded both separately and in their aggregate. The number of attacks and/or the number of their victims, and/or the geographical scale of the attack are legally important. It is required that a separate crime be an example of the repetition of similar crimes or part of a series of such crimes (common practice).

Keywords: crimes against humanity, components of a crime, contextual element, attack on the civilian population, widespread

Зразок для цитування:

Орлов Ю. Широкомасштабність як ознака складів злочинів проти людяності: проблеми визначення. Пропілі права та безпеки, 2025. №8. С. 132-133. DOI: <https://doi.org/10.32620/pls.2025.8.28>.

1 Планомірне позбавлення (шляхом артилерійських ударів) цивільного населення на мікрорайоні Корабел в м. Херсоні електрозабезпечення, водопостачання, теплопостачання, зрештою – руйнування переправ через природні водойма, створення та підтримання атмосфери страху цивільного населення за своє життя та примушування, таким чином, до залишення місць свого проживання, переміщення на інші території є очевидним посяганням на людську гідність. Останнє є квінтесенцією злочинів проти

людяності (Міжнародне кримінальне право Кассезе / А. Кассезе, П. Гаєта, Л. Бейґ, М. Фен, К. Госнелл, А. Вайтінґ ; пер. з англ. М. Городиловська. Львів : Літопис, 2025. С. 193). Таким чином, оцінка і доведення широкомасштабності нападу на цивільне населення, зокрема в м. Херсоні, має охоплювати не лише дронів атаки, а й інші прояви застосування зброї та озброєння російськими військами (комбінований напад на цивільне населення).